

Brännpunkt 08-06-02

Studietiden måste bli kortare

Sverige blir äldre Politiken bör formars mot bakgrund av de svåra demografiska förändringar Sverige står inför. Studerande måste snabbare komma ut i arbetslivet. En akademisk examen tar orimligt lång tid. Studietiden kan kortas med kortare lov, bättre undervisning och generösare lånevillkor som onödiggör tidskrävande extraknäck, skriver professor Thomas Lindh.

Successivt pensioneras nu 1940-talets stora barnkullar. Samtidigt börjar ungdomarna från babyboomen 1986–1995 strömma in i högskolorna och ut på arbetsmarknaden.

Den ökade andelen pensionärer kommer att belasta den offentliga budgeten. Inledningsvis beror det inte på att utgiftsökningen blir så stor, men antalet höginkomsttagare blir mindre med sjunkande skatteintäkter som följd.

Redan idag måste politiken utformas mot bakgrund av de demografiska förändringar Sverige står inför. Generationsväxlingen innebär stora möjligheter att investera i vår viktigaste tillgång: människorna som ska bo i Sverige i framtiden.

I min rapport till Globaliseringsrådet diskuteras befolkningsförändringars effekter på ekonomi och samhälle. Att Sveriges befolkning åldras, liksom befolkningarna i de allra flesta länder, påverkar nationen på flera sätt.

Vi möter ökad global konkurrens på en del områden men större marknader på andra. Variationerna i demografin tvingar även fram strukturförändringar inom näringslivet och förändrar förutsättningarna för den ekonomiska politiken.

Rationella beslutsfattare måste redan idag utforma politiken mot bakgrunden av ett åldrande Sverige och kan inte slå fast normer för en kortsiktig politik.

Budgetsaldots storlek kan till exempel inte vara en helig princip; ibland är det förnuftigare att låna för investeringar än att inte sätta sig i skuld. Det är nämligen vårt mänskliga kapital som blir en avgörande faktor för vår konkurrenskraft och anpassningsförmåga i framtiden.

Men hur kan vi kompensera för åldrandet? Sverige har redan bland världens högsta arbetskraftsdeltagande i befolkningen strax under 65.

Genom att tänja på gränserna genom teknisk utveckling, förbättrad organisation och bättre hälsovård kan vi effektivisera det ytterligare, men här finns inga betydande reserver för att utvidga basen för välfärdssamhället.

Det är bland ungdomar och invandrare som det finns utrymme för en kraftig ökning av förvärvsarbetet. Snabbare och effektivare utbildning är därför en viktig ingrediens i en långsiktig arbetsmarknadspolitik och en mycket lönsam, långsiktig investering – för individerna själva, för svensk konkurrenskraft och för den framtida skattebasen.

I förhållande till många andra länder tar högre utbildning orimligt lång tid i Sverige. Normaltiden på tre-fyra år för akademiska utbildningar borde betyda att de flesta skulle vara klara vid 22–23 års ålder.

Istället observerar vi att många examina (cirka en tredjedel) tas först efter uppnådda 30 år. Forskningsresultat visar att fördröjningar i ungdomars utbildning och arbetsmarknadsinträde släpar med långt in framtiden, bland annat i form av sämre löneutveckling, svårigheter att uppnå oberoende och att bilda familj.

Varför tar då utbildningen så lång tid? Det kan finnas många olika förklaringar. En sannolik faktor är de snåla ekonomiska villkoren för studenter.

De medför studieavbrott och extraarbete för att åtminstone hjälpligt klara ekonomin.

För dem som trots allt väljer att föda barn innan högskolestudierna är avklarade blir detta en absolut nödvändighet. Det syns tydligt i åldersfördelningen för de många studenter som ändå har barn.

På ännu litet längre sikt är förutsättningen för att bilda humankapital just barn. Varför svenska män och kvinnor inte skaffar sig de två barn som de i genomsnitt säger sig önska är oklart.

Säkert finns samband med att allt fler kvinnor föder barn allt senare. Därmed ökar risken att inte kunna få de barn de önskar sig. En allt längre utbildningstid är förstås en del av orsaken.

Men utan att reproducera befolkningen kommer själva råmaterialet för humankapitalproduktion, nämligen unga människor, att bli alltmer sällsynt. Och den akuta brist på arbetskraft som följer gör även att studier blir allt mindre lönsamma.

Allra viktigast är därför att snabba upp den akademiska studietiden: kortare lov, mer och bättre undervisning, generösare lånevillkor som onödiggör extraknäckande. Bättre styrinstrument för högskolorna behövs också. De nuvarande genomströmningskraven motsvarar inte examensfrekvenserna.

Det blir dyrare i det korta perspektivet men i det långa bidrar det till längre, mer tillfredställande och bättre betalda arbetsliv, som även ger avkastning i skattebasen.

THOMAS LINDH, professor, Institutet för framtidsstudier och Växjö universitet